

TRASA A-4

Bogusław Gediga, Andrzej Kosicki, Leszek Żygadło

WYNIKI RATOWNICZYCH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH PROWADZONYCH NA TRASIE BUDOWY AUTOSTRADY A-4 NA DOLNYM ŚLĄSKU W LATACH 1997-2000. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA*

Budowa autostrad w Polsce wiąże się z dużym wysiłkiem finansowym naszego Państwa. Jest to również ogromne przedsięwzięcie dla budowniczych autostrad, ale także niezwyklej miary zadanie dla wielu zespołów naukowo-badawczych związanych z ochroną dóbr kultury i środowiska naturalnego. Szczególna rola w tym zakresie przypada archeologom. Nie do uniknięcia jest fakt, iż bardzo często inwestycje autostradowe wkraczają na tereny stanowisk archeologicznych, objętych ochroną prawną na mocy obowiązującego ustawodawstwa. Aby uniknąć zniszczenia obiektów archeologicznych przewidziano możliwość ich wcześniejszego przebadania, a także przeprowadzenia odpowiednich prac studialnych i weryfikacyjnych. Uwzględnione to zostało w Ustawie o autostradach płatnych z 1994 roku, powołującej zarazem do życia Agencję Budowy i Eksploatacji Autostrad.

W latach 1997-2000 na większą skalę wypadło zmierzyć się z problemem badań ratowniczych na trasie budowy autostrady A-4 archeologom z ośrodków wrocławskiego, katowickiego i krakowskiego. Były one generalną próbą i sprawdzianem, jak funkcjonują w praktyce obowiązujące ustawy, a także organizacyjne formy tych badań. Wreszcie, co z punktu widzenia nauki jest najważniejsze, uzyskano rozpoznanie, jakiej miary efektów merytorycznych możemy się spodziewać. Spoglądając na trzy lata dokonań wypadła pozytywnie określić wyniki naszych oczekiwań. Uzyskano je nie tylko wyłącznie dzięki działaniom zespołów archeologicznych, ale także pełnej zrozumienia i życzliwości postawie ze strony Agencji Budowy i Eksploatacji Autostrad, reprezentowanej przez jej kolejnych prezesów: dr Andrzeja Patalasa i dr Andrzeja Urbanika, oraz przez mgr Marka Gierlacha, Barbarę Sowę, mgr inż. Grzegorza Wieczorka i dr Tomasza

* Ryciny 1 i 2 znajdują się na kolorowej wkładce.

Zapaśnika w bezpośrednich kontaktach z zespołami badawczymi, a także Ośrodka Ratowniczych Badań Archeologicznych w Warszawie w osobach prof. dr hab. Zbigniewa Bukowskiego i mgr Rafała Maciszewskiego. Z podobną życzliwością, a wielokrotnie i z pomocą spotykaliśmy się ze strony bezpośrednich wykonawców prac budowlanych, m.in. kierownictw firm Deutsche Asphalt/Dromex j. v., Ilbau Kirchner j. v. oraz Biura Budowy Autostrady w Opolu i Nadzoru Inwestycyjnego WS Atkins/Scetauroute j. v. Grono osób, które zasługują na naszą wdzięczność jest bardzo duże, wobec wszystkich kierujemy nasze podziękowania.

Od początku stało się jasne, że realizacja badań będzie wymagała udziału dużego grona archeologów, jak również zaangażowania specjalistów z innych nauk, głównie przyrodniczych. Możliwość wykonywania badań specjalistycznych, w znaczący sposób poszerzających walory poznawcze pozyskiwanych źródeł została zapewniona w dużym stopniu dzięki uzyskaniu środków w ramach projektu „Trakt” Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej.

Sukcesywnie, w miarę potrzeb, ukształtowano strukturę organizacyjną ratowniczych badań archeologicznych na trasie budowy autostrady A-4 na odcinku województw dolnośląskiego i opolskiego. Wbrew pozorom, ten aspekt ma ogromne znaczenie, choćby przez fakt, że ze względów pozamerytorycznych przy badaniach archeologicznych na autostradzie pojawiają się najrozmaitsze emocje ze strony zarówno instytucji archeologicznych, jak i rozmaitych archeologicznych lub archeologiczno-budowlanych firm (co nadaje szczególnego kolorytu w rozumieniu idei badań naukowych). Pozytywną rolę we właściwym kształtowaniu polityki zlecenia odpowiednim zespołom tych badań, w skali całej Polski, odgrywa Ośrodek Ratowniczych Badań Archeologicznych w Warszawie.

W przypadku prac na autostradzie A-4 mamy do czynienia z pewną specyfiką wynikającą z faktu, że prace budowlane rozpoczęły się tu najwcześniej i od razu na pełną skalę. Wymagało to maksymalnego wysiłku, elastyczności w podejmowaniu decyzji i sprawności organizacyjnej archeologicznych zespołów badawczych. Mając to na uwadze, w Oddziale Wrocławskim Instytutu Archeologii i Etnologii PAN utworzony został Zespół Badań Ratowniczych (ZBR IAE PAN) w składzie: prof. dr hab. Bogusław Gediga, dr Elżbieta Kłosińska (od 1997 do 1999 roku), mgr Andrzej Kosicki, dr Leszek Żygadło (od 1999 roku) oraz dr Jarosław Bronowicki (od początku roku 2000). Ponadto, do prac technicznych, archiwalnych, inwentaryzacyjnych i laboratoryjnych zatrudniono studentów archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego: Dariusza Bobaka, Izabelę Dolatę, Teresę Drozd, Katarzynę Gorek, Joannę Wajdę i Joannę Wyszynską. W zależności od potrzeb członkowie Zespołu brali również udział w badaniach terenowych, jednak główne ich zadania sprowadzały się do koordynacji, konsultacji badań terenowych, prowadzonych przez poszczególne ekipy, spraw organizacyjnych związanych z rozliczeniami prac archeologicznych, ziemnych i geodezyjnych, oraz prowadzeniem już na miejscu w Instytucie prac gabinetowych i laboratoryjnych.

Ekipy wykopaliskowe utworzono z pracowników Instytutu Archeologii i Etnologii PAN Oddziału Wrocławskiego, byłego Muzeum Archeologicznego we

Wrocławiu, pracowników, absolwentów i doktorantów Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu.

Po trzech latach ratowniczych badań wykopaliskowych na budowie autostrady A-4, można stwierdzić z satysfakcją, że tak ukształtowana struktura organizacyjna okazała się optymalną, co zapewniło sprawny i z reguły bezkolizyjny przebieg tych prac w stosunku do harmonogramu budowniczych autostrady.

W 1997 roku przeprowadzone zostały badania powierzchniowe i weryfikacyjne badania sondażowe. Na odcinku opolskim prace te wykonał zespół Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, a na odcinku dolnośląskim Wrocławski Oddział Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. W badaniach tych wykorzystano głównie wyniki uzyskane podczas badań powierzchniowych wykonanych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Nasze prace polegały przede wszystkim na zweryfikowaniu stanowisk archeologicznych i ich zasięgów znanych z AZP. Na ok. 80% obiektach preliminowanych do prac wykopaliskowych odkryto pozostałości osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego. Na znacznej części rozpoznanych wcześniej stanowisk zadokumentowano obecność nawarstwień kulturowych i elementów zabudowy, które wykraczały zdecydowanie poza granice ustalone podczas prospekcji terenowej. Najlepszym przykładem ilustrującym tego typu sytuację jest stanowisko Wojkowice 15, o powierzchni określonej po badaniach AZP na 1 ha, a zajmujące w rzeczywistości obszar ok. 20 ha. Ponadto odkryto również 11 nowych, wcześniej nie odnotowanych stanowisk.

Późną jesienią 1997 roku rozpoczęte zostały przez zespół pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego dr Roberta Szweda i dr Mateusza Żmudzińskiego badania wykopaliskowe na stanowisku Śleza 13 oraz przez zespół byłego Muzeum Archeologicznego w składzie: mgr Leszek Berduła, mgr Joanna Domańska, mgr Elżbieta Noworyta oraz mgr Jacek Wolfram badania na stanowisku Polwica 4.

Główny jednak okres ratowniczych badań wykopaliskowych przypadają na lata 1998–2000 (B. Gediga 1999, s. 547, T. Gralak, L. Kosicki, L. Żygadło 1999, s. 567). W największym zakresie badaniami wykopaliskowymi objęte zostały następujące stanowiska, poczynając od Węzła Bielańskiego w kierunku Opola: Śleza 10, 11, 12 prowadzone przez zespół Instytutu Archeologii i Etnologii PAN pod kierownictwem prof. dr hab. Grzegorza Domańskiego (G. Domański i in. 1999, s. 273–296), Wojkowice 15, badane również przez zespół IAE PAN pod ogólnym kierownictwem dr Ewy Bugaj, mgr Tomasza Gralaka, mgr Katarzyny Kopeć, mgr Małgorzaty Kopeć, mgr Jarosława Kopiasza, mgr Wioletty Nowaczyk, mgr Lubomiły Nowaczyk, mgr Krzysztofa Nowaczyka, mgr Artura Stanisławskiego, mgr Tymona Wojnickiego, mgr Eryka Wodejko. Kierownictwo naukowe sprawował Zespół Badań Ratowniczych IAE PAN Oddział we Wrocławiu w składzie dr Elżbieta Kłosińska, mgr Andrzej Kosicki, dr Leszek Żygadło, konsultantem był prof. dr hab. Bogusław Gediga. Kolejne stanowiska badane w szerokim zakresie to: Wilkowice 8 (IAE PAN O/Wrocław: mgr T. Gralak, mgr K. Kopeć, mgr L. i K. Nowaczykowie, mgr W. Nowaczyk, mgr A. Stanisławski i mgr E. Wodejko, kierownictwo naukowe i konsultacje jak wyżej), Nowy Śleszów 4 (IAE PAN O/Wrocław: mgr Andrzej Dwojak, mgr T. Gralak, mgr W. Ziółkowski

dr L. Żygadło) oraz Polwica 4, 5 i Skrzypnik 8 (zespół byłego Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu pod kierunkiem mgr E. Noworyty w składzie: mgr mgr L. Berduła, M. Dobrakowski, J. Domańska, C. Franke, J. Gołubkow, B. Hetmaniuk, K. Romanow, J. Wolfram oraz J. Gniewek, mgr mgr M. Grześkowiak, J. Kopiasz, M. Michnik, dr R. Szwed i mgr W. Tymciów, absolwenci i doktoranci Uniwersytetu Wrocławskiego. Kierownictwo naukowe sprawował doc. dr hab. J. Ladowski. Badania konsultowali prof. prof. dr hab. G. Domański, B. Gediga i S. Pazda.

Na opolskim odcinku budowy autostrady ratownicze badania wykopaliskowe na większą skalę przeprowadził Zespół Badań Ratowniczych IAE PAN O/Wrocław na stanowiskach Wysoka 57 i Malnie 3/14 (J. Bronowicki, M. Masojć, D. Bobak 1999, s. 57–80) oraz Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu na stanowiskach Rzędziwojowice 1, Malnie 3/14 i Gogolin 15.

Uzyskane wyniki badań na wyżej wymienionych stanowiskach zostały już lub zostaną opublikowane w formie sprawozdań, a część z nich znajduje się w niniejszym tomie. Ograniczymy się więc w tym przypadku jedynie do przedstawienia najważniejszych rezultatów.

Istotnym efektem przeprowadzonych badań na stanowisku Ślęza 10 (powierzchnia przebadana ponad 1 ha) poza odkrytymi śladami osadnictwa neolitycznego kultury ceramiki wstęgowej rytej i kłutej jest odkrycie 11 grobów ludności kultury lendzielskiej grupy jordanowskiej.

Na stanowisku Ślęza 11 i 12, w rzeczywistości będącymi jednym stanowiskiem, na przestrzeni ponad 1,5 ha zbadano ponad 900 obiektów, w tym: pracownię krzemieniarską z okresu paleolitu schyłkowego (J. Bronowicki, D. Bobak, 1999, s. 7–25), pozostałości obozowiska z okresu mezolitu, ślady osadnictwa neolitycznego (kultur ceramiki wstęgowej rytej, kłutej, pucharów lejowatych i amfor kulistych) oraz najliczniejsze relikty osadnicze związane z ludnością kultury łużyckiej. Cennym jest odkrycie śladów osadnictwa celtyckiego z okresu środkowolateńskiego w postaci budynku słupowego i półziemianki, a ponadto pozostałości osadnictwa kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego i wpływów rzymskich oraz z wczesnego średniowiecza (X–XII wiek)

Na stanowisku Ślęza 13, na przebadanej powierzchni około 6,5 ha odkryto ślady osadnictwa z końca neolitu i wczesnej epoki brązu. Natrafiono tu na obiekt ludności kultury pucharów dzwonowatych, najprawdopodobniej będący pozostałością grobu oraz osadę i cmentarzysko należące do ludności kultury unietyckiej. Kolejna faza osadnicza na tym stanowisku reprezentowana była przez rozległą osadę z późnego okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów. Składały się na nią relikty zabudowań mieszkalnych, gospodarczych oraz studni. Niezmiernie ważnym odkryciem okazało się rozpoznanie całej wsi wczesnośredniowiecznej z XI–XIII wieku o zabudowie w typie ulicówki, wraz z trzema zagrodami usytuowanymi na jej zapleczu (R. Szwed, M. Żmudziński 1999, s. 563).

Na wielką skalę prowadzone były ratownicze badania wykopaliskowe na stanowisku Wojkowice 15, gdzie przebadano powierzchnię ponad 10 ha odkrywając przy tym około 3500 obiektów, będących pozostałościami osadnictwa neolitycznego ludności kultury pucharów lejowatych i amfor kulistych. Ponadto

odslonięto relikty osady oraz cmentarzysko ludności kultury unietyckiej, na którym wystąpił między innymi pitosowy pochówek dziecięcy. Liczne obiekty wiążą się również z osadnictwem ludności kultury łużyckiej, głównie z okresu halsztackiego, zawierając ceramikę malowaną oraz wyświecaną — „grafitowaną”. Na wspomnianym stanowisku Wojkowice 15 zbadano także bogate ślady osadnictwa ludności kultury przeworskiej i z okresu wczesnego średniowiecza.

Kolejnym badanym wielkoprzestrzennie stanowiskiem były Wilkowice 8, gdzie odslonięto powierzchnię około 3 ha, przy czym prace na tym stanowisku, na południowym pasie drogowym trwają nadal. W trakcie prac zarejestrowano i zbadano stosunkowo niewielkie ślady osadnictwa neolitycznego (ludności kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych) oraz z wczesnej epoki brązu (kultura unietycka). Liczniej reprezentowane były pozostałości osady ludności kultury łużyckiej w postaci jam o trudnych do bliższego określenia funkcjach gospodarczych. Ceramika kultury łużyckiej wystąpiła również w warstwie kulturowej. Na znacznej powierzchni blisko 1 ha stwierdzono ślady osadnictwa ludności kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich. Odkryto obiekt mieszkalny, liczne jamy gospodarcze, paleniska, 4 studnie z dobrze zachowanymi elementami drewnianych cembrowin oraz pozostałości 3 dymarek. W odległości około 200 m na wschód od zabudowy osady tej ludności odslonięto fragment cmentarzyska, na które składało się 6 ciałopalnych grobów jamowych datowanych na koniec wczesnego po późny okres wpływów rzymskich. Na przestrzeni około 350 m odkryto relikty osady wczesnośredniowiecznej z 2 poł. X–XIII wieku o zabudowie w typie okolnicy oraz ślady osadnictwa późnośredniowiecznego. W trakcie badań w początku 2000 roku natrafiono również na pochówek szkieletowy z wczesnej epoki brązu.

Znaczny, bo blisko 2,5 ha obszar objęty został badaniami na stanowisku Nowy Śleszów 4, na którym odkryto i zbadano ponad 150 różnych obiektów, m.in. piec jednokomorowy najprawdopodobniej do wypału ceramiki oraz grób zbiorowy trzech osobników, jednak bez wyposażenia, co wyklucza pewniejsze określenie jego chronologii. Na stanowisku wystąpiły głównie pozostałości osady ludności kultury łużyckiej z okresu halsztackiego oraz osadnictwa wczesnośredniowiecznego i nowożytnego.

Wielokulturowy zespół osadniczy tworzyły trzy stanowiska Polwica 4, Polwica 5 i Skrzybnik 8. Z łącznie przebadanej powierzchni około 8,5 ha pochodziło ponad 6 tysięcy obiektów. Najstarsze ślady osadnicze związane były z początkiem neolitu z ludnością kultury ceramiki wstęgowej rytej, kultury ceramiki wstęgowej klutej i kultury lendzielskiej. Następna faza osadnictwa neolitycznego należała do odkrytej w całym zasięgu osady ludności kultury pucharów lejkowatych. Na osadzie tej zarejestrowano liczne obiekty o charakterze mieszkalnym, gospodarczym. Najbardziej godne uwagi są relikty dwóch studni oraz pojedynczy grób ciałopalny i szkieletowy. Kolejny zespół kulturowy z neolitu związany był z osadnictwem ludności kultury amfor kulistych. Za ważny należy uznać fakt współwystępowania materiałów ceramicznych KPL i KAK w obiektach jednofazowych. Ślady osadnictwa z wczesnej epoki brązu

wiązane z ludnością kultury unietyckiej pochodziły z obiektów osadniczych i sepulkralnych. Zarejestrowano intensywne osadnictwo należące do ludności kultury łużyckiej. W obiektach osadniczych stwierdzono obecność inwentarzy zabytkowych datowanych na okres II–III do IV okresu epoki brązu, IV–V okres epoki brązu oraz przełom epoki brązu i okresu halsztackiego po okres halsztacki C–D. Z młodszego okresu przedrzymskiego pochodziły obiekty mieszkalne i gospodarcze, które należały do ludności kultury przeworskiej. W wielu przypadkach, wśród inwentarzy ruchomych tej kultury odnotowano zabytki kultury lateńskiej (celtyckiej). Najważniejszym osiągnięciem badawczym jest odkrycie wielofazowych osad ludności kultury przeworskiej datowanych od młodszego okresu przedrzymskiego po wczesny okres wędrówek ludów. Obok obiektów mieszkalnych wystąpiło ponad 200 kotlinkowych pieców dymarskich, pieców do wyprężania rudy, mielerzy, kilkanaście studni i piec garncarski (?). Osadnictwo wczesnośredniowieczne na tych stanowiskach kontynuowane było od wczesnych faz do późnych. Wraz z obiektami mieszkalnymi wystąpiły obiekty gospodarcze, m.in. studnie z cembrowinami drewnianymi i urządzenia do obróbki lnu.

Warte odnotowania są wyniki badań na stanowisku Wysoka 57 w Masywie Góry Św. Anny na Opolszczyźnie (J. Bronowicki, M. Masojć, D. Bobak 1999, s. 57–69), skąd pozyskano ponad 100 górnopaleolitycznych artefaktów krzemienych.

Przechodząc do uzupełniających informacji o wynikach badań na innych stanowiskach z trasy budowy autostrady A-4 na odcinku wrocławskim i opolskim, a zestawionych w załączonej tabeli (tabela 1), ograniczymy się jedynie do tych stanowisk, na których uzyskano wyniki zasługujące na specjalne omówienie. Na części stanowisk wymienionych w tabeli 1 prace wykopaliskowe zostały podjęte wiosną bieżącego roku, a wstępne wyniki będą publikowane w okresie późniejszym.

Badania prowadzone na stanowisku Milejowice 19 doprowadziły do odkrycia 28 obiektów będących w przeważającej części relikdami osady ludności kultury łużyckiej z okresu halsztackiego. Wśród zabytków ruchomych dominują fragmenty ceramiki, z których na szczególną uwagę zasługują ułamki naczyń „grafitowanych” oraz fragment naczynia malowanego. Odnotować warto również odkrycie wieloosobniczego grobu szkieletowego, w którym pochowanych zostały cztery osoby. Krzemieny grocik sercowaty, który tkwił w jednym ze szkieletów typologicznie nawiązuje do grocików kultury unietyckiej z wczesnej epoki brązu.

Jednym z ciekawszych odkryć dotyczącym nowożytnej historii gospodarczej Dolnego Śląska był piec do wypalania cegieł wchodzący w skład cegielni polowej. Znaleźisko to związane było z początkami wiejskiego budownictwa murowanego w rejonie Skrzypnika i Brzezimierza (Brzezimierz, stan. 10). Na podstawie źródeł pisanych chronologię tego obiektu odnosić można do poł. XIX wieku (B. Gediga, 1999, s. 557; T. Gralak, A. Kosicki, L. Żygadło 1999, s. 567).

W Siecieborowicach na stanowisku 6 zarejestrowano jednodworczą zagrodę z wczesnego średniowiecza z XI–XIII wieku, w skład której wchodził budynek mieszkalny o konstrukcji zrębowej i towarzyszące jemu obiekty gospodarcze (B. Gediga 1999, s. 557; T. Gralak, A. Kosicki, L. Żygadło 1999, s. 567).

Tabela 1. Stanowiska badane przy budowie autostrady A-4, na odcinku województw dolnośląskiego i opolskiego w latach 1997-2000.

Stanowisko	Rodzaj stanowiska	Główne kultury	Powierzchnia przebadana (ary)
1	2	3	4
Śleza 10	osady, cmentarzysko	KCWR, KCWK, KL, gr. jordanowskośląska, WŚR KL, gr. jordanowskośląska	112
Śleza 11	osady	KAK, kult. łużycka, kult. lateńska, kult. przeworska, WŚR	110
Śleza 12	obozowiska, osady	paleolit, mezolit, KCWR, KPL, KAK, kult. łużycka, kult. lateńska, kult. przeworska, WŚR	53,8
Śleza 13	osady, cmentarzyska	kult. unietycka, kult. łużycka, kult. przeworska, WŚR KPDZ, kult. unietycka	624,66
Karwiany Komorowice 12	grób zwierzęcy	neolit	6
Wojkowice 26	osada	WŚR	51
Wojkowice 15	osady, cmentarzyska	KPL, KAK, kult. unietycka, kult. łużycka, kult. lateńska, kult. przeworska, WŚR, kult. unietycka, kult. lateńska	1007
Milejowice 19	osada, grób wieloosobniczy	kult. łużycka, kult. unietycka	29
Stary Śleszów 17	osady	KAK, kult. łużycka	159
Wilkowice 8	osady, cmentarzyska	KPL, KAK, kult. unietycka, kult. łużycka, kult. przeworska, WŚR, kult. unietycka, kult. przeworska	303
Nowy Śleszów 4	osady, grób wieloosobniczy	kult. łużycka, WŚR, nowożytność kult. (?)	204,45
Chwastnica 3	śląd osadnictwa	pradzieje	4,5
Piskorzów	śląd osadnictwa	pradzieje	6
Piskorzówek 11	osady, cmentarzysko, grób	KAK, kult. łużycka, pradzieje KAK (?), 1945 r.	66,5
Piskorzówek 14	osady, cmentarzysko	KAK, kult. łużycka, kult. przeworska, pradzieje, kult. unietycka	157,85
Skrzypnik 9	ślady osadnictwa	pradzieje, nowożytność	12
Polwica 4	osady	KPL, kult. łużycka, kult. przeworska, WŚR	140,5
Polwica 5	osady	kult. łużycka., kult. przeworska, WŚR	510,45
Skrzypnik 8	osady, cmentarzysko	KCWR, KCWK, KL, KPL, KAK, kult. unietycka, kult. łużycka, kult. przeworska, WŚR, kult. unietycka	194,5

1	2	3	4
Skrzypnik A	cegielnia polowa	poł. XIX w.	36,5
Brzezi- mierz 10	cegielnia polowa	poł. XIX w.	4
Sieciebo- rowice 5	pochówek krowy	nowożytność, przed 1945 r.	2
Sieciebo- rowice 6	osada	WŚR	6
Kurów 11	osady, cmen- tarzysko	KPL, WŚR, o. nowożytny, epoka brązu	23
Kurów 8	śląd osadnictwa	pradzieje	9
Kłosów A	osada	PŚR	4
Kłosów 4	osada	WŚR	8
Witowice 6	śląd osadnictwa	pradzieje	4,5
Rzędziwo- jowice 1	osada	PŚR (XIV-XV w.)	194,93
Rogów Opolski 2	śląd osadnic- twa, cmenta- rzysko	pradzieje kult. przeworska (wg archiwum)	5,2
Rogów Opolski 13	osada	neolit, kult. łużycka, PŚR	12
Rogów Opolski 8-10	osada	kult. przeworska, PŚR, nowożytność	12
Malnie 3-14	obozowisko, osada	mezolit, kult. przeworska	11,1
Gogolin 15	osada	WŚR, nowożytność	4
Zakrzów 41	obozowisko, osada	mezolit, KPL, kult. łużycka, kult. przeworska	14
Zakrzów 40	obozowisko, osada	mezolit, kult. łużycka	14
Zakrzów 6	osada	kult. łużycka	98
Zakrzów 4	obozowiska, osady, cmen- tarzysko	paleolit, mezolit, KPL, kult. łużycka, kult. przeworska, kult. łużycka	27
Wysoka 57	obozowisko	paleolit	60
Wysoka 4, 18, 25	obozowisko	paleolit	15
Kadłubiec	osady	neolit, PŚR, nowożytność	3
Dolna 4	osada	EB: k. łużycka, PŚR	12
Olszowa A	obozowisko	neolit	14
Nogaw- czyce A	osada	WŚR	5
Nogaw- czyce B	osada	WŚR	12

Na stanowisku Kurów 11 odsłonięto wielokulturowy zespół osadniczy. Na przebadanej powierzchni około 23 arów udokumentowano 42 obiekty o charakterze osadniczym i sepulkralnym. Z najstarszym osadnictwem ludności kultury pucharów lejkowatych, z młodszej epoki kamienia, można wiązać 4 jamy o charakterze gospodarczym (m.in. zasobowym). Do bardzo interesujących odkryć zaliczyć należy wieloosobniczy pochówek szkieletowy oraz znaleziska fragmentów szkieletów ludzkich. Brak wyposażenia, nieanatomiczny układ zwłok oraz rejestrowane części szkieletów w płytkich jamach wskazują najprawdopodobniej na późniejsze, wtórne zakopanie szczątków ze zniszczonego cmentarzyska w okresie międzywojennym. Najmłodszą, najwyraźniej wydzielającą się na tym stanowisku fazę osadniczą reprezentowały znaleziska z XI–XIII wieku. Wśród przebadanych obiektów wystąpiły wyłącznie jamy gospodarcze wchodzące pierwotnie w skład zabudowy jednej lub dwóch zagród (T. Gralak, A. Kosicki, L. Żygadło 1999, s. 567).

W podsumowaniu całości naszych dotychczasowych dokonań, należy dodać, że na odcinku wrocławskim i opolskim budowanej autostrady A–4, od 1997 roku do połowy 2000 roku przeprowadzone zostały w różnym zakresie badania wykopaliskowe na 47 stanowiskach (ryc. 1). Na części z nich badania te są jeszcze kontynuowane. W tym czasie przebadano łącznie powierzchnię około 40 ha, na której odsłonięto, zadokumentowano i wyeksplorowano ponad 10 000 obiektów archeologicznych o różnej funkcji i charakterze.

BIBLIOGRAFIA

Bronowicki J., Bobak D.

1999 *Schylkowopaleolityczna pracownia krzemieniarska z miejscowości Śleza (stanowisko 12) pod Wrocławiem*, Przegląd Archeologiczny, t. 47, s. 7–25.

Bronowicki J., Masojć M., Bobak D.

1999 *Nowe stanowisko górnopaleolityczne w Masywie Góry Św. Anny — Wysoka 57*, Sprawozdania Archeologiczne, t. 51, s. 57–80.

Domański G., Kłosiński E., Kosicki A.

1999 *Sprawozdanie z badań ratowniczych wielokulturowej osady w miejscowości Śleza, gm. Kobierzyce, stan. 11/12*, Sprawozdania Archeologiczne, t. 51, s. 273–296.

Gediga B.

1999 *Ratownicze badania wykopaliskowe na trasie budowy autostrady A–4 (woj. opolskie i wrocławskie) w 1998 roku*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 41, s. 547–557.

Gralak T., Kosicki A., Żygadło L.

1999 *Badania ratownicze przy budowie drogi A–4 w województwie wrocławskim w 1998 roku*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 41, s. 567–569.

Szwed R., Żmudziński M.

1999 *Badania ratownicze stanowiska Śleza 13, gm. Kobierzyce*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 41, s. 563–565.